

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT AS A BASIS FOR DECISION-MAKING ENTITIES OF ECONOMIC SECURITY

Штангрет А.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Караїм М.М.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

У статті визначено суть та місце обліково-аналітичного забезпечення в процесі управління економічною безпекою підприємства, зокрема, як ключового елемента під час формування інформаційного базису прийняття кожного рішення суб'єктами безпеки. Охарактеризовано обліково-аналітичне забезпечення як систему, визначено її мету, обґрунтовано критерії формування структури та організації для задоволення інформаційних потреб зовнішніх та внутрішніх суб'єктів безпеки, визначено ключові вимоги для забезпечення безпечних умов розвитку кожного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, управлінське рішення, інформація, суб'єкт безпеки.

В статье определены суть и место учетно-аналитического обеспечения в процессе управления экономической безопасностью предприятия, в частности, в качестве ключевого элемента при формировании информационного базиса принятия каждого решения субъектами безопасности. Охарактеризовано учетно-аналитическое обеспечение как систему, определены ее цели, обоснованы критерии формирования структуры и организации для удовлетворения информационных потребностей внешних и внутренних субъектов безопасности, определены ключевые требования для обеспечения безопасных условий развития каждого предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, учетно-аналитическое обеспечение, управленческое решение, информация, субъект безопасности.

The article defines the essence and place of accounting and analytical support in the process of managing the economic security of an enterprise, in particular, as a key element in the formation of the information basis for the adoption of each decision by security subjects. Characterized accounting and analytical support as a system of defined objectives, criteria grounded structure formation and organization to meet the information needs of external and domestic economic security, defines the key requirements to ensure safe conditions of each company

Keywords: economic security, accounting and analytical support, management decisions, information, subject of security.

Постановка проблеми. Діяльність менеджера безпосередньо пов'язана із процесом розроблення, прийняття, реалізації та контролю управлінського рішення. Основою усіх цих процедур є інформація, яка повинна бути достовірною, своєчасною та повною. Прийняті рішення в сукупності визначають кінцеві результати діяльності підприємства, тому й інформація як ключова складова визначає тенденції розвитку та

ефективність використання усіх ресурсів кожного суб'єкта господарювання.

Сьогоднішній етап розвитку вітчизняних підприємств характеризується швидкою наскладно прогнозованою зміною зовнішнього середовища, суттєвим негативним впливом загроз та ризиків. Протидія їм вимагає реалізації певного комплексу тактичних й стратегічних управлінських рішень, що неможливо без відпо-

відного інформаційного базису. Можна говорити про наявність певного парадоксу, коли кількість інформації щорічно зростає в геометричній прогресії, але стосовно прийняття управлінських рішень виникає ситуація, яку можна охарактеризувати як «інформаційний голод» [2; 7].

Дослідження практики функціонування вітчизняних підприємств переконливо доводить, що низька ефективність значної кількості прийнятих рішень пов'язана із відсутністю системи обліково-аналітичного забезпечення, яка, будучи складовою інформаційного забезпечення, повинна формувати та забезпечувати менеджерів необхідною інформацією. Отже, проблема створення в умовах певного суб'єкта підприємницької діяльності системи обліково-аналітичного забезпечення є актуальною, зокрема в частині задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичному розробленню питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки на усіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та інші науковці. На проблемі обліково-аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємств зосереджували увагу П. Буряк, Ф. Бутинець, Л. Гнилицька, Т. Карпова, Г. Кірейцев, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, В. Лень, М. Пушкар, П. Саблук, В. Сопко, Л. Сук та інші вчені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, необхідно зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі досі не знайшли належного відображення деякі важливі аспекти гарантування економічної безпеки, зокрема в частині формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета дослідження полягає у формуванні системи обліково-аналітичного забезпечення для задоволення інформаційних потреб суб'єктів економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж сконцентрувати увагу на проблемі формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства з'ясуємо сутність терміна «інформація».

Проведене дослідження дало змогу констатувати той факт, що в науковій літературі наявні суттєво відмінні трактування інформації. Для

прикладу процитуємо визначення Ф. Хміля, який пропонує розуміти під інформацією «відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. При цьому інформація відображає стан та зміни стану певної системи» [6]. На нашу думку, це визначення частково можна використати і стосовно інформації, яка використовується у роботі суб'єктів безпеки, адже в процесі прийняття певного рішення потрібно не лише брати до уваги безпосередньо сферу його застосування, але й враховувати відомості про навколишнє середовище, можливі наслідки реалізації, вплив опосередкованих факторів, появу додаткових ринкових можливостей чи виникнення ризиків і загроз.

Інше визначення, яке, на нашу думку, заслуговує уваги, міститься у тексті Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)» (1992 рік, № 2782-XII) [3], де зазначено, що інформація може розглядатись як результат аналітико-синтетичної обробки даних (відомостей) суб'єктом щодо об'єкта. Тобто необхідна для роботи суб'єктів безпеки інформація повинна бути виділена із загального інформаційного потоку, зібрана, оброблена, перевірена, проаналізована і в належному стані передана для використання за призначенням. Звідси випливає, що інформація, яка буде застосовуватися у сфері економічної безпеки, повинна відповідати таким критеріям:

1) оперативність, тобто суб'єкт безпеки повинен максимально швидко отримувати інформацію для підготовки та прийняття адекватного до ситуації рішення; швидкість уможливорює зменшення можливих втрат та більш ефективно використання наявних ресурсів;

2) аналітичність, тобто інформація повинна бути результатом аналітичної обробки, що уможливорює відстеження динаміки, визначення впливу ключових факторів, забезпечення високого ступеня деталізації та узгодження даних з різних джерел;

3) раціональність, тобто витрати на отримання, опрацювання та перевірку певної інформації повинні бути мінімальними, не перевищувати втрати від реалізації певної загрози тощо;

4) об'єктивність, тобто інформація повинна відповідати певним встановленим якісним параметрам щодо достовірності, об'єктивності, повноти тощо.

Узагальнюючи, потрібно підкреслити, що важливість інформації в процесі прийняття рішення суб'єктом безпеки та її відповідність визначеним критеріям вимагають формування інформаційного забезпечення.

За результатами досліджень було виявлено, що питанню інформаційного забезпечення менеджменту не приділяється належна увага. В. Пантелєєв пропонує трактувати інформаційне забезпечення як цілеспрямовану роботу зі збору інформації, її реєстрації, передавання,

обробки, узагальнення, зберігання та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління [5]. Загалом погоджуючись із автором, потрібно підкреслити, що суб'єкт безпеки зацікавлений в інформаційному забезпеченні, яке дає змогу отримати три типи інформації:

1) інформація про рівень економічної безпеки та ефективність реалізації управлінських рішень в минулому;

2) інформація про поточний рівень економічної безпеки, ступінь агресивності зовнішнього середовища, рівень підконтрольності внутрішніх процесів, наявність викликів та ризиків, вплив ключових загроз тощо;

3) інформація про можливу зміну умов функціонування підприємства в майбутньому для розроблення превентивних захисних заходів та / або адаптації системи економічної безпеки.

Вважаємо за доцільне погодитися із думкою Л. Гнилицької, яка вважає, що облікова та аналітична інформація є ядром інформаційного забезпечення системи управління, що об'єднує всі господарські процеси й забезпечує взаємодію різних структурних підрозділів будь-якого підприємства [1].

Суть обліково-аналітичного забезпечення полягає у здійсненні сукупності послідовних процедур із збирання, узагальнення, обробки, перевірки та аналізу інформації про господарську діяльність підприємства з метою виявлення зміни рівня економічної безпеки, впливу чинників, наявних ресурсів та можливих наслідків для ведення та розвитку бізнесу. Цей процес потрібно розглядати як ключову компоненту забезпечення необхідного рівня безпеки та удосконалення управління економічною безпекою певного суб'єкта господарювання. Звідси можна зробити висновок, що обліково-аналітичне забезпечення має ознаки системи, в якій, враховуючи специфіку гарантування економічної безпеки підприємства, чітко виділяють три складові: підсистема обліку, підсистема економічного аналізу і підсистема аудиту. Виділення третьої складової – підсистеми аудиту – пов'язано із важливістю здійснення перевірки достовірності інформації для прийняття управлінських рішень у сфері безпеки.

Основні функції системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства:

1) інформаційна, яка передбачає задоволення інформаційних потреб зовнішніх та внутрішніх суб'єктів безпеки;

2) облікова, яка здійснюється шляхом відображення в обліку усіх фактів господарської діяльності підприємства;

3) аналітична, що вимагає застосування для підготовки інформації суб'єктам безпеки методів економічного аналізу;

4) контрольна, яка передбачає перевірку достовірності облікових даних, узгодженості інформації з різних джерел.

Відповідно до специфіки гарантування економічної безпеки підприємства можна визначити такі етапи процесу обліково-аналітичного забезпечення:

– реєстрація та накопичення облікової інформації;

– узагальнення та перевірка достовірності облікової інформації;

– аналітична обробка облікової інформації;

– передача аналітичної інформації суб'єктові безпеки.

Формування системи обліково-аналітичного забезпечення значною мірою залежить від інформаційних потреб суб'єктів економічної безпеки. Для кожного окремого внутрішнього і зовнішнього суб'єкта безпеки потрібно чітко визначити обсяги обліково-аналітичної інформації, терміни, черговість та рівень доступу. Наприклад, якщо на підприємстві визначено входить забезпечення економічної безпеки підприємства (малі підприємства), створено підрозділ безпеки (середні та великі підприємства), то обсяг обліково-аналітичної інформації є максимальним за обсягом та найвищим за рівнем доступності. За умови, що підприємство залучає для забезпечення безпеки, крім власних суб'єктів безпеки, приватні охоронні структури або державну службу охорони, для них повинні бути встановлені певні обмеження, які безпосередньо пов'язані із захистом фінансових інтересів власників, але при цьому відповідати нормам чинного законодавства.

Відповідно до інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх суб'єктів безпеки та з урахуванням масштабів господарської діяльності підприємства, рівня безпеки та можливих загроз повинен бути сформований обліково-аналітичний підрозділ або ж розроблено механізм взаємодії між бухгалтерією, фінансовим та аналітичним відділами, або ж, якщо йдеться про мале підприємство, регламентовано порядок формування, передачі, перевірки та аналізу найбільш важливої для забезпечення безпеки бізнесу інформації.

Потрібно погодитися із думкою Г. Кірейцева про те, що недоліки в організації обліково-аналітичної системи зумовлені порушенням принципу своєчасності, відставанням обліку в оформленні реальних процесів, що відбуваються на підприємстві. Має місце запізнення отриманих звітних даних. Наявність розривів у часі між моментом одержання обліково-аналітичної інформації і моментом її використання для прийняття оперативних, тактичних та стратегічних рішень ускладнює проблему забезпечення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств за рахунок фактору управління [4]. Стосовно ж процесу гарантування економічної безпеки підприємства думку автора доцільно доповнити й тими фактами, що домінуючим залишається підхід до першо-

чергового фізичного захисту майна, залишаючи поза увагою необхідність формування інформаційного базису для прийняття управлінських рішень у сфері фінансової, кадрової, техніко-технологічної та інших сфер економічної безпеки підприємства.

Узагальнюючи викладені вище матеріали, потрібно підкреслити, що сучасна система обліково-аналітичного забезпечення повинна відповідати таким вимогам:

– формувати інформаційний базис для прийняття управлінських рішень суб'єктами безпеки;

– надавати необхідну інформацію про поточний стан, тенденції розвитку та рівень агресивності зовнішнього середовища;

– уможливлувати виявлення викликів та ризиків, ідентифікацію, а також визначати рівень впливу ключових загроз;

– вказувати на вплив ключових факторів на рівень економічної безпеки підприємства та зміну середовища функціонування.

Висновки. Зростання рівня невизначеності в умовах функціонування більшості вітчизняних підприємств збільшує важливість розроблення

та застосування сучасної системи обліково-аналітичного забезпечення, ключове завдання якої полягає у формуванні інформаційного базису для прийняття управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Структура та процес функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення суттєво залежать від специфіки господарської діяльності суб'єкта господарювання, а також способів забезпечення безпеки бізнесу, тобто використання внутрішніх суб'єктів безпеки та / або зовнішніх. Ефективність дій усіх суб'єктів безпеки суттєво залежить від обліково-аналітичного забезпечення, до формування якого повинні бути залучені усі підрозділи підприємства із відповідним визначенням інформаційних каналів та процедурою збору, перевірки та аналізу даних.

Спираючись на важливість взаємодії підрозділів підприємства під час формування обліково-аналітичної інформації, важливим є розроблення механізму обліково-аналітичного забезпечення, який би враховував масштаби діяльності підприємства та способи забезпечення безпеки бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гнилицька Л. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л. Гнилицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_3_2/Gnilicka.pdf.
2. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : [моногр.] / [А. Штангрет, Я. Котляревський, М. Караїм]. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. – 288 с.
3. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 року № 2782-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
4. Кірейцев Г. Обліково-аналітична система сільськогосподарського підприємства в умовах антикризового управління / Г. Кірейцев, В. Нехай // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 3. – С. 84–90.
5. Пантелєєв В. Аудит / В. Пантелєєв. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 158 с.
6. Хміль Ф. Менеджмент : [підручн.] / Ф. Хміль. – К. : Вища школа, 1995. – 351 с.
7. Штангрет А. Механізм прийняття рішень у процесі управління економічною безпекою підприємства / А. Штангрет // Наук. зап. (Укр. акад. друкарства). – 2013. – № 1. – С. 59–64.